УДК 658.14/.17:005.52

Ципаринда А. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОБУДОВА ТАКСОНОМІЧНОГО ПОКАЗНИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто можливість застосування таксономічного аналізу для оцінки фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі. Побудовано таксономічний показник оцінки фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ", надано його економічну характеристику, сформовано аналітичні висновки.

Аннотация. Рассмотрена возможность применения таксономического анализа для оценки финансовой устойчивости малых предприятий отрасли торговли. Построен таксономический показатель оценки финансовой устойчивости ООО "ТД "Водный Мир", предоставлена его экономическая характеристика, сформированы аналитические выводы.

Annotation. The possibility of using taxonomic analysis to assess the financial sustainability of small trading enterprises was considered. A taxonomic indicator of financial stability of "PLC "TH "Water World" was built, its economic characteristic was given, analytical conclusions were made.

Ключові слова: фінансова стійкість, оцінка, незалежність від зовнішніх джерел фінансування, таксономічний показник рівня розвитку, метод таксономічного аналізу.

Фінансова стійкість підприємства – це багатокомпонентне поняття, що відображає відтворювальний процес і знаходиться під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. Комплексність категорії фінансової стійкості суб'єктів господарювання полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів підприємства, його здатності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший розвиток під час збереження платоспроможності і незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Проблема аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства, пошук причин її зниження, можливостей забезпечення, визначення показників, що можуть сигналізувати про початок кризи, передбачення шляхів підвищення фінансової стійкості та розробка заходів для підтримки її на стабільному рівні, завчасне попередження банкрутства є одним із актуальних напрямів розвитку фінансової науки. Проблема аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємств має особливу гостроту у малому бізнесі. Для великих підприємств існує широкий спектр засобів адаптації до критичних змін навколишнього середовища, на відміну від суб'єктів малого підприємництва, для яких будь-яка зміна навіть якогось одного із параметрів зовнішнього середовища може бути критичною.

Перед малими підприємствами торгівельної галузі потреба у здійсненні такої оцінки особливо гостро постає у зв'язку з сучасним нестабільним станом вітчизняної економіки, затяжними наслідками фінансової кризи, нестабільністю національної валюти тощо. У зв'язку з цим актуальним є дослідження проблем забезпечення їх фінансової стійкості.

Вагомий внесок у дослідження фінансової стійкості підприємств зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Василенко В. О., Кизим М. О., Лахтіонова Л. А., Поддєрьогін А. М., Савицька Г. В., Тищенко О. М., Тридід О. М. та ін. До економістів, що приділили увагу в своїх роботах фінансовій стійкості підприємств, слід також віднести Бень Т. Г. та Довбню С. Б. [1], які досліджують процедуру інтегральної оцінки фінансового стану, а також Рубана Т. Є. та Маляра Ю. М. [2], які вивчають методи вдосконалення оцінки фінансової стійкості з використанням інтегрального показника. Дослідженню фінансової стійкості малих підприємств присвячено праці таких економістів, як Міщенко Я. О., Бутенко О. А., Шафранська Т. Ю. та ін.

Однак у своїх наукових публікаціях вітчизняні та зарубіжні вчені не акцентують увагу на дослідженні механізму комплексної оцінки фінансової стійкості саме малих підприємств, не враховують особливості аналізу та оцінки фінансової стійкості залежно від галузі діяльності підприємства.

Метою статті є розробка таксономічного показника оцінки рівня фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі з урахуванням особливостей їх функціонування.

Використання таксономічного аналізу для дослідження економічних явищ запропоновано В. Плютою [3]. За твердженням В. Плюти, таксономія (від грецької τασσεῖν – порядок, розміщення і νόμος – закон, наука) – це наука про правила впорядкування і класифікації [3, с. 7]. З. Хельвіг розглядав таксономічний показник як синтетичний показник, об‘єднаний із усіх ознак, що характеризують економічне явище [3, с. 8]. Тож таксономічний показник рівня фінансової стійкості становить "синтетичну" величину рівнодіючих ознак, що усебічно характеризують фінансову стійкість підприємства. Така інтегральна величина дозволяє упорядкувати показники фінансової стійкості та виявити зміни рівня фінансової стійкості підприємства в динаміці.

Для оцінки рівня фінансової стійкості підприємств пропонується використання такої сукупності показників:

коефіцієнт поточної ліквідності;

власні оборотні кошти;

коефіцієнт покриття запасів;

© Ципаринда А. О., 2014

надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів;
коефіцієнт автономії;
коефіцієнт фінансового ризику;
коефіцієнт валової рентабельності реалізації продукції.

Вибір саме цих показників зумовлений галузевими особливостями торгівельних підприємств малого бізнесу. Зміст та порядок розрахунку обраних показників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Зміст та порядок розрахунку показників фінансової стійкості

Показники	Характеристики	Порядок розрахунку	Норма
1	2	3	4
Коефіцієнт поточної ліквідності	Дозволяє оцінити здатність підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Позикові кошти}}$	1,5 – 2
Власні оборотні кошти (ВОК)	Дозволяє визначити обсяг коштів, які постійно перебувають у розпорядженні підприємства і формуються за рахунок виключно власних ресурсів (прибуток тощо)	Власний капітал – Необоротні активи	> 0

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Коефіцієнт покриття запасів	Дозволяє зробити висновок про фінансову стійкість підприємства: якщо значення показника менше 1, то поточний фінансовий стан підприємства вважається нестійким	$\frac{\text{Нормальні джерела покриття}}{\text{Запаси}}$	> 1
Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Характеризує забезпеченість підприємства коштами для фінансування запасів	ВОК + Довгострокові зобов'язання – – Запаси + Короткострокові зобов'язання	> 0
Коефіцієнт автономії	Характеризує можливість підприємства виконувати свої зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	≥ 0,5
Коефіцієнт фінансового ризику	Дозволяє визначити рівень фінансового левериджа підприємства, тобто ступінь його залежності від зовнішніх джерел фінансування	$\frac{\text{(Баланс – Власний капітал)}}{\text{Власний капітал}}$	> 0
Коефіцієнт валової рентабельності реалізації	Дає можливість визначити ефективність діяльності основної, тобто торгівельної, діяльності підприємства	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Дохід від реалізації}}$	> 0

Слід обґрунтувати доцільність їх включення до складу таксономічного показника. Пропонується застосування групи показників, що визначають рівень фінансової незалежності, рівень ліквідності та платоспроможності та прибутковості (рентабельності). Включення показника поточної ліквідності пов'язано з тим, що однією з особливостей аналізованої групи підприємств у нашій державі є те, що вони надають перевагу короткостроковим кредитам, а найчастіше – кредиторській заборгованості, та майже не залучають довгострокові позики.

З тієї ж причини до коефіцієнта таксономії в даному випадку слід вважати недоцільним включати показники, що ґрунтуються на аналізі використання підприємством довгострокових залучених коштів.

Щодо показника рентабельності, то багато дослідників погоджуються з тим, що фінансова стійкість підприємства характеризується ефективністю використання його фінансових ресурсів, тобто прибутковістю та наявністю власних коштів на підприємстві. Враховуючи особливості складання фінансової звітності підприємств галузі торгівлі, доцільним є застосування показника валової рентабельності реалізації.

Для апробації запропонованого таксономічного показника варто провести його розрахунок для визначення рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ", що діє на території м. Миколаєва та здійснює свою діяльність у галузі роздрібної та оптової торгівлі харчовими продуктами, напоями, алкогольними напоями. Отримані значення таксономічного коефіцієнта розвитку показують тенденцію зміни рівня фінансової стійкості протягом 2011 – 2013 рр. Інформаційною базою аналізу фінансової стійкості за допомогою вказаного методу є дані Форми 1 "Баланс" та Форми 2 "Звіт про фінансові результати".

У табл. 2 наведено сформовану матрицю спостережень.

Таблиця 2

Матриця спостережень X

Роки	Коефіцієнт поточної ліквідності	ВОК	Коефіцієнт покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
2011	1,089	676,3	3,444	-1428,8	0,110	8,106	0,102
2012	0,975	-128,4	2,281	-3625,7	0,012	80,743	0,098
2013	0,951	-428,1	1,736	-5289,4	-0,014	-72,095	0,104

Після проведення стандартизації ознак матрицю даних (Z) треба навести в табл. 3.

Елементи даної матриці – це розраховані значення показників, виражені в різних одиницях виміру. Тому для проведення наступних розрахунків слід провести стандартизацію, що дозволить звести всю одиницю виміру до єдиної величини, тобто вирівняти значення ознак.

Така трансформація відбувається за такою формулою:

$$Z_{ik} = \frac{x_{ik} - \bar{x}_k}{s_k}, \quad (1)$$

при чому

$$\bar{x}_k = \frac{1}{w}\sum_{i=1}^{w} x_{ik}, \quad (2)$$

$$s_k = \left[\frac{1}{w}\sum_{i=1}^{w}(x_{ik} - \bar{x}_k)^2\right]^{\frac{1}{2}}, \quad (3)$$

де k = 1, 2, …, n;

n – кількість ознак;

w – кількість одиниць;

x_{ik} – значення ознаки k для одиниці i;

$\bar{x}_k$ – середнє арифметичне значення ознаки k;

s_k – стандартне відхилення ознаки k;

z_{ik} – стандартизоване значення ознаки k для одиниці i [3, с. 11].

Таблиця 3

Стандартизована матриця Z

Роки	Коефіцієнт поточної ліквідності	ВОК	Коефіцієнт покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
2011	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0,0330	0,1942
2012	-0,4103	-0,2947	-0,2364	-0,0918	-0,3640	0,9831	-1,0828
2013	-0,7296	-0,8195	-0,8606	-0,9509	-0,7670	-1,0161	0,8887
Макс./мін.	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0	0,8887

Стандартизовані ознаки необхідно розподілити на стимулятори та дестимулятори. Показники, які позитивно впливають на рівень фінансової стійкості підприємства, є стимуляторами, а показники, що спричиняють негативний вплив – дестимуляторами. Таким чином, усі показники, окрім коефіцієнта фінансового ризику, є стимуляторами.

Поділ ознак на стимулятори та дестимулятори – основа для побудови вектора-еталона, який становить точку P0 з координатами: $z_{01}, z_{02}, \ldots, z_{0n}$. При цьому дані координати визначаються за такими формулами:

$$z_{0s} = \max z_{rs}, \text{ якщо } s \in I \quad (4)$$

$$z_{0s} = \min z_{rs}, \text{якщо } s \notin I \ (s = 1, \ldots, n) \quad (5)$$

де I – множина ознак;

z_{rs} – стандартизоване значення ознаки s для одиниці r [3, с. 16].

Треба сформувати вектор-еталон у табл. 4.

Таблиця 4

Визначення вектора-еталона

Вектор-еталон	Поточної ліквідності	ВОК	Покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
P0	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0	0,8887

Наступним етапом розрахунків є визначення відстаней між окремими елементами матриці стандартизованих значень і нормативним вектором-еталоном і визначення таксономічного показника фінансової стійкості (табл. 5).

Таблиця 5

Розрахунок відстаней між окремими спостереженнями та вектором-еталоном і побудова таксономічного показника

Роки	Показник відстані	Модифікований показник	Інтегральний показник
2011	0,48	122,85	0,98
2012	14,54	8,849	0,48
2013	19,67	65,75	0,29

Аналіз даних, що наведено на рисунку, дозволяє зробити висновки про сталу тенденцію зниження рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ" з 2011 по 2013 рр.

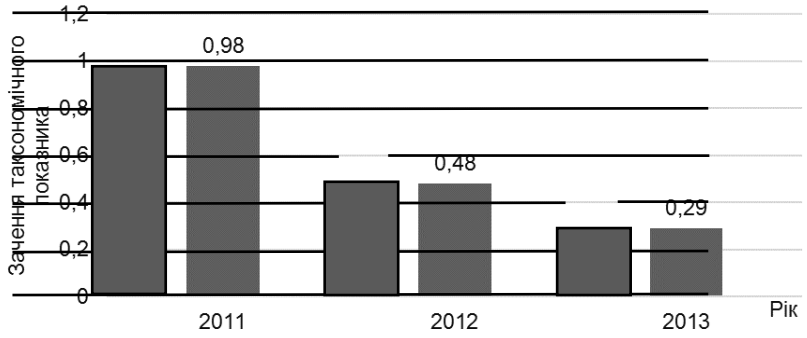

Рис. **Динаміка таксономічного показника рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ"**

Таке зниження фінансової стійкості пов'язано з тим, що, підприємство має від'ємні значення власних обігових коштів у 2012 – 2013 рр. Також прослідковується нестача основних джерел фінансування запасів, що зростає з року в рік. Підприємство має низький обсяг власного капіталу у 2012 р., тож значення коефіцієнта фінансового ризику за цей рік набуває надто великого значення, а у 2013 р. – взагалі менше нуля, адже власний капітал також від'ємний через наявність непокритих збитків. Коефіцієнт автономії щороку менше нормативу та має тенденцію до зниження з року в рік, а у 2013 р. взагалі набуває від'ємного значення. Це пов'язано з тим, що підприємство надто залежне від зовнішніх джерел фінансування, а особливо – від кредиторської заборгованості.

Отже, застосування наведеної методики аналізу фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі показало, що таксономічний аналіз дає змогу оцінити фінансову стійкість підприємств галузі в динаміці, визначити основні показники, що мають найбільший вплив на його зміни та виявити такі тенденції та проблеми, пов'язані з фінансовою стійкістю. Таким чином, можна виділити такі важливі характеристики і позитивні сторони запропонованого алгоритму розрахунку таксономічного показника розвитку:

інформаційною базою для розрахунку інтегрального показника слугують дані публічної звітності, що робить цей розрахунок відкритим і доступним;

у ході розрахунку інтегрального показника враховані основні найбільш важливі характеристики фінансової стійкості підприємства;

запропонована методика розрахунку спирається на особливості функціонування підприємств галузі.

Таким чином, дана методика відповідає потребам сучасних підприємств, що відносяться до малих суб'єктів господарювання. Вона дозволяє значно скоротити тривалість оціночних процедур. Крім того, алгоритм розрахунку

доволі простий, що в багатьох випадках дозволяє відмовитися від експертів, знижує загальні витрати і підвищує ступінь надійності оцінки фінансового стану підприємств.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Бень Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–61. 2. Маляр Ю. М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника / Ю. М. Маляр, Т. Є. Рубан // Научные труды ДонНТУ. – 2004. - № 82. – С. 189–195. 3. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта. – М. : Статистика, 1980. – 151 с.